

<https://doi.org/10.23939/shv2021.02.065>

ЗВЕРТАЮЧИСЬ ДО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ РОМАНА ІНГАРДЕНА

(Огляд колективної монографії “Філософія Романа Інгардена і сучасність”.
За ред. Дм. Шевчука. Острог: Видавництво Національного університету
“Острозька академія”, 2021)

Олеся Паньків

Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0003-2081-4792
olesya.pankiv@ukr.net

(надіслано – 03.07.2021, прийнято до друку – 29.09.2021)

© Паньків О., 2021

Розглянуто зміст та основну проблематику колективної монографії “Філософія Романа Інгардена і сучасність” за редакцією Дмитра Шевчука, в якій публікуються матеріали однойменної Міжнародної конференції (Луцьк, 8 жовтня 2020 року).

В монографії аналізуються погляди відомого польського філософа, а також ті фундаментальні проблеми, якими він переймався, а це проблеми онтології, епістемології, антропології, аксіології, філософії літератури. Можна вважати, що авторам монографії вдалося досягнути мети: окреслено значення здобутку Р. Інгардена для сучасної філософії, здійснено порівняння з поглядами представників Львівсько-Варшавської школи, феноменології, семіотики, філософії діалогу та ін. Відзначено актуальність та перспективність дослідження творчості Р. Інгардена в Україні.

Ключові слова: Роман Інгарден, феноменологія, цінності, онтологія, естетика.

REFERRING TO THE LIFE AND WORK OF ROMAN INGARDEN

(Review of the monograph “Philosophy of Roman Ingarden and the Modernity”).

Edited by Dmytro Shevchuk. Ostroh: Publishing House
of the National University “Ostroh Academy”, 2021)

Olesia Pankiv

Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0003-2081-4792
olesya.pankiv@ukr.net

(Received – 03.07.2021, accepted – 29.09.2021)

The content and main issues of the collective monograph “Philosophy of Roman Ingarden and Modernity” edited by Dmytro Shevchuk, issued on materials of the International Conference, which took place in Lutsk at the National University “Ostroh Academy”. In this monograph covered the views and fundamental problems of the famous Polish philosopher in the field of ontology, epistemology, anthropology, axiology,

philosophy of literature. We can assume that the authors of the monograph managed to achieve the goal: outlined the significance of R. Ingarden's achievement for modern philosophy, compared with the views of representatives of the Lviv-Warsaw School, phenomenology, semiotics, philosophy of dialogue and others. The relevance and prospects of the study of R. Ingarden's works in Ukraine are noted.

Key words: *Roman Ingarden, phenomenology, values, ontology, aesthetics.*

Роман Вітольд Інгарден (1893–1970) – видатний польський філософ, який значну частину свого життя провів у Львові (пройшовши шлях від студента до професора Львівського університету), написавши низку фундаментальних праць, залишається маловідомою постаттю в українській науці. Твори Інгардена читаємо польською, російською мовами і лише невеликі фрагменти праць Інгардена перекладені українською мовою¹. Опублікована монографія є значним здобутком для української філософської спільноти, оскільки ідеї та концепції Інгардена представлені у критично-аналітичних статтях.

Монографія розпочинається зі вступного слова Дмитра Шевчука, який підкреслює актуальність концепцій Інгардена, як представника феноменології та засновника так званої “другої феноменології”, відзначаючи особливості його філософування, для якого характерні «фундаментальність, чіткість, реалістичне налаштування і прагнення цілісного охоплення феноменів» [Шевчук, Дм. 2021: 5].

У статті “*Роман Інгарден: філософська особистість*” Катерина Шевчук подає детальний огляд життєвого та творчого шляху Інгардена. Тим самим простежує його становлення від формування власних онтологічних досліджень (внаслідок полеміки з Гуссерлем) до проблем аксіології та філософської антропології. Варто відзначити важливість здійсненої розвідки львівського періоду життя та діяльності Інгардена (в межах проекту “Справа Інгардена: Львівської міської ради”), здійсненого О. Мухом та О. Дарморіз (“*Філософські семінари Романа Інгардена*”), які розкривають особливість проведення філософських семінарів Інгарденом в період з 1934 року до 1941 року. Відзначено, що його стиль проведення семінарів важко назвати “популярним форматом”, адже підхід і спосіб філософування, а також сама структура побудови чи то навчальних курсів, чи то засідань Філософського товариства, керувалися винятково напрямом розвитку й зацікавлень Інгарденового мислення [Шевчук, К 2021а: 28]. Семінари та зустрічі, проведені Інгарденом, були “майданчиком для зустрічі різних культурних середовищ” [ibid.: 28].

¹ Інгарден, Р. (1996). *Про пізнавання літературного твору (фрагменти)*. In М. Зубрицька (Ред.). Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст., 136–163. Львів: Літопис; Інгарден, Р. (2005). Художні цінності та естетичні цінності. *Філософська думка*, 6. 65–87.

Завдяки Інгардену формується феноменологічне коло, до якого входили учні Твардовського.

Досвід та успіх проведення семінарів пов’язаний з традицією живої філософської дискусії сформованої ще К. Твардовським та участю у феноменологічних семінарах у Геттінгені, які відвідували найактивніші учні Гуссерля. Як відзначає Ян Воленський (“*Роман Інгарден і Львівсько-Варшавська школа*”), покликаючись на листування Інгардена з К. Твардовським [Kuliniak, Leszczyna, Pandura 2016: 8-10], Інгарден поїхав у Геттінген, оскільки “був не задоволений навчанням у Львові, як математичними студіями, так і філософськими” [Воленський 2021: 42]. Там знайшов спосіб філософування, який йому відповідав та став одним із найвидатніших учнів Гуссерля. Інгарден поділяв принципове методологічне переконання феноменології, однак одне твердження, а саме, що філософія і світогляд не перетинаються, поєднувало його з Львівсько-Варшавською школою. Воленський, запитуючи “чи присутність Інгардена в середовищі, в якому домінувала Львівсько-Варшавська школа, якось вплинула на його філософію?”, відповідає: “Здається, що так, оскільки це зумовило, що він дбав про зрозумілість своїх висловлювань і, хоча мав застереження до логіки, дотримувався, принаймні певною мірою, принципів правильності міркувань, які висловлював. Чи присутність Інгардена в польському філософському середовищі вплинула на Львівсько-Варшавську школу? Відповідь також позитивна, оскільки польські «логіцисти» не могли спростувати роздуми Інгардена про онтологію, метафізику і теорію мови” [ibid.: 61].

Розвиток феноменології свідчив про надзвичайну продуктивність філософської ініціативи Гуссерля. Водночас, ця продуктивність відбувалася радше через “розриви”, трансформації, ніж через плавну й неухильну експлікацію первинного проекту Гуссерля.

Андрій Дахній (“*Дві парадигми феноменологічної філософії: Мартін Гайдеггер та Роман Інгарден*”) проводить паралелі парадигм мислення Гайдеггера та Інгардена, учнів Гуссерля. Підкреслено, що Інгарден почувався в тодішній інтелектуальній атмосфері самотнім аутсайдером [Дахній 2021: 66]. У будь-якому разі, як відзначає автор, Віденський гурток і Львівсько-Варшавська школа репрезентували в ті часи позитивістське спрямування мислення, а мислителі Гайдеггер та Інгарден, зважаючи на феномено-

логію Гуссерля, чинили цим підходам істотний спротив, причому в певних моментах вони, незалежно один від одного, доходили вельми схожих висновків (критика Гуссерлевого ідеалізму і трансценденталізму; опозиційність щодо (нео)позитивістської філософії; тяжінні до пошуку онтологічного фундаменту будь-якої проблеми; інтерес до питань мистецтва, передовсім літератури, до феномену інтерпретації; тяжінні до міждисциплінарності, у виявленні серйозних евристичних можливостей взаємодії філософії та літератури, філософії та мистецтва [ibid.: 72-73].

Людмила Речич (*“Темпоральність у Інгардена і Левінаса: ідентичність і відмінність”*) відзначає модифікації феноменологічного методу, експлікації темпоральності, які здійснили Інгарден та Левінас: “Внесок Інгардена і Левінаса в аналіз людської темпоральності дуже вагомий, але їхня справа далеко не завершена”. Це пов’язано з новими експериментами над музичною формою, новими естетичними музичними досвідами, а також із тим, що такі зусилля лише поглиблюють наше розуміння “афективної темпоральності” [Речич 2021: 83].

Микола Зайцев (*“Буття і час в онтології Р. Інгардена”*) звертається до онтологічних пошуків Інгардена та підкреслює їх значущість в творчості мислителя: “Саме актуальність, повнота буття, вузькість і крихкість існування, визначають «сенса» буття суцього в часі”. Автор відзначає можливі способи існування, на яких наголошує Інгарден: “а) надчасове (абсолютне) існування, б) позачасове (ідеальне) існування, в) реальне (в часі) існування та г) інтенційне існування» та називає їх “екзистенційною сіткою” в яку вплетені одиничні предметності [Зайцев 2021: 153].

В статті *“Цінність та дія”* Леопольд Згода звертаючись до праць Інгардена “Про відповідальність”, “Сперечання про існування світу”, “Чого ми не знаємо про цінності”, “Людина і час” та інші, підкреслює позицію Інгардена, яку можна виразити так: “Бути відповідальним філософом”. Попри велику тематичність праць, в його творчості постійно наявна думка про те, “що означає бути особою, яка вільним та відповідальним способом створює багатий світ цінностей” [Згода 2021: 107].

Інгарден початково визначає три групи цінностей: 1) вітальні, 2) культурні, 3) моральні. Запропонований Інгарденом поділ, на думку Катерини Шевчук (*Основні положення аксіологічних концепцій Р. Інгардена*), викликає низку критичних зауважень. «Не відомо, приміром, чому утилітарні цінності в його типології розміщені серед вітальних, а не культурних, коли ж як приклад утилітарних цінностей подано, зокрема, знаряддя чи машину, яка добре працює...» [Шевчук, К 2021b: 123]. Авторка відзначає,

що ретельний аналіз головних досягнень Інгардена в теорії цінностей дає змогу, передусім, визначити її головні положення, а саме: “Окреслити поняття цінності, сутність матерії, форми, способу існування і пізнання, а також типології цінностей; проаналізувати питання автономності, об’єктивності, відносності та абсолютності цінностей” [ibid.: 130].

Важливість та актуальність аксіологічних пошуків Інгардена в час поширення пандемії відзначає Марек Рембеж (*“Переоцінка в період пандемії. Про втручання пандемії у світ людських цінностей”*). Мова йде про інтерпретацію досвіду крихкості цінностей, яку подав Інгарден, рішуче протиставляючи оманливим обіцянкам і різним претензіям “великої аксіології”, яка нав’язує фальшивий образ світу цінностей: “Ця драматична напруга становить постійний виклик для людини і не дозволяє їй бути пасивним споживачем добробуту цінностей” [Рембеж 2021: 221].

Ольга Наконечна (*“Вчення Р.Інгардена про людину: ціннісний вимір”*) відзначає присутність та важливість теми людини в епістемологічних, художньо-естетичних, онтологічних, дослідженнях Інгардена. Це, на її думку, давало філософу змогу точніше позначити екзистенційно-феноменологічні виміри людського буття. “Книжечка про людину”, це твір про те, “як можлива єдина наука про людину, що поєднала б різноманітні знання про людину, яку виробили різні науки й антропології, про цілісність людини в єдності онтично-онтологічних вимірів, про «справжнє» буття людини як самості, про взаємодію людини з множинністю буття в його багато вимірності” [Наконечна 2021: 145].

В особі Інгардена, як відзначено К. Шевчук, Дм. Шевчуком (*“Естетична теорія Романа Інгардена і сучасне мистецтво”*) маємо одночасно вченого феноменолога і справжнього любителя мистецтва, що часто важко узгодити. Вихований на класичному мистецтві, Інгарден став його справжнім поціновувачем. Можливо, це стало причиною відсутності належної уваги до явищ сучасного мистецтва: “Спілкуючись з шедеврами, він не міг стати на бік низькоартістичних творів, якими вважав твори сучасного мистецтва” [Шевчук, К, Шевчук Дм., 2021: 203]. Цей момент відзначає Анна Брожек (*“Прояснення темної глибини. Методологічний аналіз Інгарденівської концепції музичного твору”*), філософ “обмежується певним каноном. ...назвемо тип канону, який своєю емпіричною базою обрав Інгарден, «елітарним каноном» [Брожек 2021: 169-170], однак згадує дослідження Ліптака [Lipták 2013:187–205], який переконує, що концепція Інгардена після деяких моди-

фікацій, добре узгоджується з авангардними творами [Брожек 2021:183].

Естетика Інгардена своїми пропозиціями і теоретичними розв'язаннями, на думку авторів, перевищує горизонт епохи, в якій вона виникла. Філософ запропонував низку нових і оригінальних рішень, які досі актуальні. Ідеться передусім про вирішення проблем, пов'язаних зі способом існування творів культури, особливо структури таких об'єктів, як твори мистецтва, а також про результати їх функціонування в межах процесів сприйняття [ibid.: 203].

С. Кочерга, О. Вісич (*“Інгарденівська концепція конкретизації у контексті текстологічного аналізу художнього твору (на матеріалі драматургії Лесі Українки)”*) підкреслюють перспективність використання спостережень польського філософа у студіях з текстології. На матеріалах драматургії Лесі Українки продемонстровано низку змін у текстах, що відбувалися під впливом читачької реакції авторки, свідоме посилення схематичності текстів, глибокий зміст яких був розрахований на співтворчість імпліцитного читача, підбір слів-кодів, семіотичних знаків, символів [Кочерга, Вісич 2021: 217].

Таким чином, треба зазначити, що в колективному монографічному дослідженні, в якому представлені статті українських та польських дослідників, доволі цілісно та системно представлені здобутки та пошуки відомого польського філософа Романа Інгардена. Авторам монографії вдалося певною мірою заповнити відчутну прогалину в українському філософському дискурсі. Однак, варто погодитися з Катериною Шевчук, що *“безсумнівно, змінити ситуацію могла б поява перекладів творів Інгардена українською мовою, що сприятиме зростанню уваги до постаті і його ідей”* [Шевчук, К 2021а: 14].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Брожек, А. (2021). Прояснення темної глибини. Методологічний аналіз Інгарденівської концепції музичного твору. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 166-187. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Воленський, Я. (2021). Роман Інгарден і Львівсько-Варшавська школа. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 31-61. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Дахній, А. (2021). Дві парадигми феноменологічної філософії: Мартін Гайдеггер та Роман Інгарден. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 62-73. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Зайцев, М. (2021). Буття і час в онтології Р. Інгардена. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 146-153. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Згода, Л. (2021). Цінність та дія. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 106-117. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Кочерга, С., Вісич, О. (2021). Інгарденівська концепція конкретизації у контексті текстологічного аналізу художнього твору (на матеріалі драматургії Лесі Українки). В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 204-218. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Муха, О. Дарморіз, О. (2021). Філософські семінари Романа Інгардена. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 16-30. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Наконечна, О. (2021). Вчення Р.Інгардена про людину: ціннісний вимір. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 131-145. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Рембеж, М. (2021). Переоцінка в період пандемії. Про втручання пандемії у світ людських цінностей. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 219-229. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Речич, Л. (2021). Темпоральність у Інгардена і Левінаса: ідентичність і відмінність. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 74-84. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Шевчук, К. (2021а). Роман Інгарден: філософська особистість. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 8-15. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Шевчук, К. (2021b). Основні положення аксіологічних концепцій Р. Інгардена. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 118-130. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Шевчук, К., Шевчук, Д. (2021). Естетична теорія Романа Інгардена і сучасне мистецтво. В Дм. Шевчук (Ред.). *Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія*, 188-203. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”.

Kuliniak, R., Leszczyna, D., Pandura, M. (2016). Korespondencja Romana Witolda Ingardena z Kazimierze Twardowskim, Kety: Wydawnictwo Marek Derewiecki.

Lipták, M. (2013). Roman Ingarden's Problems with Avant-Garde Music, Estetika: The Central European Journal of Aesthetics, Vol. L, 2, 187-205.

Thomasson, Amie, “Roman Ingarden”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N.

Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/ingarden/>>

REFERENCES

- Brożek, A. (2021). Clarification of Dark Depth. Methodological Analysis of Ingarden's Concept of a Musical Work. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 166-187. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Dakhniy, A. (2021). Two Paradigms of Phenomenological Philosophy: Martin Heidegger and Roman Ingarden. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 62-73. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Kocherha, S., Visych, O. (2021). Ingarden's Concept of Concretization in the Context of Textual Analysis of a Work of Art (On the Material of Lesya Ukrainka's Drama. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Philosophy of Roman Ingarden and Modernity*, 204-218. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Kuliniak, R., Leszczyna, D., Pandura, M. (2016). *Correspondence of Roman Witold Ingarden with Kazimierz Twardowski*. Kety: Marek Derewiecki Publishing House.
- Lipták, M. (2013). Roman Ingarden's Problems with Avant-Garde Music. *Estetika: The Central European Journal of Aesthetics, Vol. L, 2*, 187-205
- Mukha, O., Darmoriz, O. (2021). Philosophical Seminars of Roman Ingarden. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 16-30. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Nakonechna, O. (2021). R. Ingarden's Teaching On a Man: the Axiological Dimension. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 131-145. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Rechych, L. (2021). Temporality in Ingarden and Levinas: Identity and Difference. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 74-84. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Rembiezh, M. (2021). Reevaluation during a pandemic. About the pandemic's intervention in the world of human values. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 219-229. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Shevchuk, K. (2021a). Roman Ingarden: a Philosophical Personality. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 8-15. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Shevchuk, K., Shevchuk, D. (2021). Roman Ingarden's Aesthetic Theory and Contemporary Art. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 188-203. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Shevchuk, K. (2021b). The Main Provisions of the Axiological Conceptions of Roman Ingarden. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 118-130. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Thomasson, Amie, "Roman Ingarden", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/ingarden/>>
- Woleński, J. (2021). Roman Ingarden and the Lviv-Warsaw School. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 31-61. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Zaitsev, M. (2021). Being and Time in R. Ingarden's Ontology. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 146-153. Ostrog: Ostroh Academy National University Publishing House.
- Zhoda, L. (2021). Value and Action. In Dm. Shevchuk. (Ed.). *Roman Ingarden's Philosophy and Modernity*, 106-117. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House.